

Tytuł:**Elementy Planu Daltońskiego w klasach IV – VIII szkoły podstawowej – efekty i korzyści.**

Plan daltoński, opracowany przez Helen Parkhurst w latach 20. XX wieku, jest innowacyjną metodą edukacyjną, która skupia się na indywidualizacji nauczania, autonomii ucznia oraz współpracy w grupie. Jego główne zasady to samodzielność, odpowiedzialność, współpraca i refleksja. W polskich szkołach podstawowych, szczególnie w klasach IV - VIII, implementacja tej metody, może przynieść wiele korzyści zarówno dla uczniów, jak i nauczycieli.

Poprzez sukcesywne wprowadzanie elementów Planu Daltońskiego na zajęciach lekcyjnych, rozwijamy u uczniów kompetencje takie jak:

- samodzielności - uczniowie uczą się zarządzać swoim czasem i zadaniami, co przygotowuje ich do przyszłych wyzwań edukacyjnych i zawodowych;
- odpowiedzialność - dzieci uczą się brać odpowiedzialność za swoje działania i decyzje, co wpływa na ich rozwój osobisty;
- umiejętność współpracy - praca zespołowa jest kluczowym elementem, pomagającym rozwijać umiejętności komunikacyjne i społeczne;
- refleksja - regularne oceny i refleksje nad własną pracą pomagają uczniom zrozumieć swoje mocne strony i obszary do poprawy.

Nauczyciel pełni rolę przewodnika/mentora, wspiera uczniów w ich indywidualnej pracy, a nie tylko przekazuje wiedzę. Udziela wskazówek, motywuje i pomaga w rozwiązywaniu problemów oraz rozwijaniu pasji, zainteresowań.

W Polsce coraz więcej szkół i nauczycieli decyduje się na wdrażanie Planu Daltońskiego, bądź jego elementów. Ze względu na realia polskiego systemu edukacji (nauczyciele przedmiotowcy łączący pracę w kilku szkołach, ramowy plan nauczania), implementacja tej idei zdecydowanie bardziej sprawdza się na poziomie pierwszego etapu edukacyjnego (w klasach I – III nauczyciel dysponuje większą ilością czasu i może pracować blokowo, nie ogranicza go 45 minutowa jednostka lekcyjna), co nie oznacza, że w klasach IV – VIII, nawet w przypadku przedmiotów nauczanych w wymiarze jednej lub dwóch godzin tygodniowo, wdrażanie elementów Planu Daltońskiego jest niemożliwe. Jako nauczyciel języka angielskiego zarówno w klasach I – III jak i IV – VIII mogę zapewnić, że stosowanie wybranych elementów Planu Daltońskiego jest możliwe na każdej lekcji, podczas realizacji zagadnień z każdego przedmiotu, każdego tematu. Aspekty, takie jak wyposażenie pracowni w odpowiednie materiały edukacyjne (min. tablice magnetyczne, zegary daltońskie, sygnalizatory formy pracy), szkolenia dla nauczycieli i rodziców, czy wsparcie rodziców są bardzo ważne, jednak najważniejsza jest zmiana mentalności nauczyciela, jego motywacja i kreatywność oraz otwartość na zmiany.

Prawdą jest, że implementacja Planu Daltońskiego w klasach IV - VIII wymaga przemyślanej strategii i zaangażowania zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Czy aby osiągnąć zamierzony skutek należy sztywno realizować założenia i stosować wszystkie elementy tej idei?

Z doświadczenia wiem, że nie. Każdy może wybrać to, co jego zdaniem sprawdza się najlepiej w danej grupie, podczas realizacji danego tematu, omawiania konkretnego zagadnienia. Szybko okaże się, że niektóre elementy i założenia stosujemy w codziennej pracy od dawna, często nieświadomie.

Od czego zacząć, aby Plan Daltoński stał się dla nas i naszych uczniów nie tylko metodą, a ideą?

Kluczowym element, który pomaga uczniom zrozumieć, czego się uczą i dlaczego, jest prezentacja celu. Każdy nauczyciel, bez względu na specyfikę nauczanego przedmiotu, może jasno określić cel lekcji, zadania lub projektu. Dzięki temu uczniowie będą mogli samodzielnie planować swoje działania, monitorować postępy i oceniać rezultaty, efektywnie dokonać refleksji. Wizualizacja celu w formie haseł, tabeli, czy grafiki ułatwi uczniom jego zrozumienie. Można to również zrobić poprzez krótką prezentację, plakat w klasie lub notatkę w zeszytach uczniów. Na dalszym etapie powinniśmy dążyć do tego, aby cele były dostosowane do indywidualnych potrzeb i poziomu umiejętności uczniów.

Fot. 1

Kolejnym krokiem może być organizacja przestrzeni. Nie w każdej szkole mamy możliwość stworzenia tzw. stref tematycznych, gdzie uczniowie mogą pracować nad zadaniami z różnych przedmiotów, chociażby ze względu na to, że uczniowie klas starszych z reguły w ciągu dnia przemieszczają się pomiędzy pracowniami, zmieniają sale lekcyjne. Jednak każdy nauczyciel, podczas swojej lekcji może zadbać o wydzielenie stref do pracy indywidualnej lub grupowej, dzięki czemu uczniowie mogą lepiej koncentrować się na danym zadaniu i pracować w środowisku, które sprzyja ich indywidualnym potrzebom i stylom uczenia się. W każdej pracowni możemy również zaaranżować miejsce, w którym uczniowie będą mogli skorzystać z pomocy dydaktycznych takich jak słownik, prezentacja multimedialna, plansze, materiały wprowadzające, czy Internet. Jeśli nie dysponujemy tabletami, czy laptopami, pozwólmy uczniom skorzystać z ich własnych smartfonów.

Fot. 2/2a/2b/2c/2d/2e/2f

W szkołach daltońskich struktura nauczania oparta jest o tygodniowy harmonogram - zamiast tradycyjnego rozkładu godzinowego, uczniowie otrzymują tygodniowy harmonogram zadań do wykonania. Każdy uczeń ma możliwość planowania, kiedy i w jaki sposób zrealizuje poszczególne zadania. W tradycyjnej szkole, w przypadku przedmiotów realizowanych w wymiarze jednej godziny tygodniowo, możemy zastosować harmonogram miesięczny. Element planowania (karta planowania) pomaga uczniom zrozumieć, jak zarządzać swoim czasem. Wiedząc, jakie zadania muszą wykonać w ciągu tygodnia/miesiąca, uczniowie mogą lepiej zaplanować swoją pracę i nie odkładać jej na ostatnią chwilę. Jest to kluczowy element, który wspiera samodzielność, odpowiedzialność oraz umiejętności zarządzania czasem u uczniów. Mają oni większą kontrolę nad swoim czasem i zadaniami, co zwiększa ich poczucie odpowiedzialności za własną naukę. Dodatkowo uczniowie uczą się, jak rozróżniać ważne zadania od mniej istotnych i jak skoncentrować się na tych, które wymagają więcej uwagi. Regularne śledzenie postępów w harmonogramie daje uczniom poczucie osiągnięć i motywuje ich do dalszej pracy. Widząc, jak realizują kolejne zadania, uczniowie mogą być bardziej zmotywowani do nauki. W Planie Daltońskim nieodzownym narzędziem planowania jest karta planowania. Wspiera ona uczniów w samodzielnym zarządzaniu swoją nauką, rozwijaniu odpowiedzialności i umiejętności refleksji. Regularne wypełnianie i analizowanie tej karty pomaga uczniom lepiej organizować swoją pracę i osiągać wyznaczone cele. Na karcie planowania uczeń zapisuje bądź zaznacza najważniejsze cele, które chce osiągnąć w danym tygodniu/miesiącu. Następnie wypełnia tabelę zadaniami z danego przedmiotu na każdą jednostkę lekcyjną. Po wykonaniu zadania zaznacza jego status jako: zrobione/niezrobione. Na koniec tygodnia/miesiąca uczeń zastanawia się nad

swoimi osiągnięciami i trudnościami. Ma możliwość refleksji nad tym, co zrobili dobrze, a co mógłby poprawić. Ocenia swoją pracę, jej efekty i swoje zaangażowanie.

Fot. 3

Jestem pewna, że każdy nauczyciel – bez względu na to, jakiego przedmiotu uczy, realizował z uczniami projekty grupowe i indywidualne. Uczniowie pracując indywidualnie, jak i w grupach nad różnorodnymi projektami, rozwijają swoje umiejętności praktyczne i teoretyczne. Warto stworzyć uczniom możliwość przygotowania i prezentacji wybranych przez nich tematów na przykład w formie poprowadzenia lekcji lub jej fragmentu. Należy również dawać im szansę na zaprezentowanie zagadnień, które ich interesują. Taka praktyka przynosi wiele korzyści zarówno w kontekście edukacyjnym, jak i rozwojowym. Przygotowanie prezentacji na temat, który uczniowie sami wybrali, zwiększa ich zaangażowanie i motywację do nauki. Uczniowie są bardziej zainteresowani pracą nad zagadnieniem, które ich pasjonuje. Samodzielne wybieranie tematu i przygotowanie prezentacji rozwija umiejętności planowania, organizacji pracy oraz odpowiedzialności za własne działania. Uczniowie uczą się zarządzać swoim czasem i zasobami. Przygotowanie prezentacji wymaga przeprowadzenia analizy informacji oraz selekcji materiałów, przez co uczniowie rozwijają umiejętności krytycznego myślenia. Prezentowanie wyników swojej pracy przed klasą pomaga uczniom rozwijać umiejętności komunikacyjne, w tym umiejętność jasnego wyrażania myśli, mówienia przed publicznością oraz odpowiadania na pytania. Przygotowanie i wygłoszenie prezentacji może znacząco wpłynąć na pewność siebie uczniów. Sukces w przedstawieniu swojej pracy i uzyskanie pozytywnego feedbacku od nauczyciela i rówieśników buduje wiarę we własne możliwości. Ponadto prezentacje na różnorodne tematy pozwalają uczniom na naukę od siebie nawzajem. Dzięki temu mogą poszerzać swoją wiedzę o zagadnienia, które nie są bezpośrednio omawiane na lekcjach.

Fot. 4/4a/4b

Popularnym narzędziem stosowanym na większości lekcji są karty pracy. W myśl idei Planu Daltońskiego przygotowane przez nauczyciela karty pracy powinny zawierać jasne cele, zróżnicowane typy zadań (pytania otwarte, zadania praktyczne, ćwiczenia kreatywne itp. – aby uwzględnić różne style uczenia się), wsparcie dla samodzielnej pracy ucznia (np. wskazówki, gdzie poszukać informacji na dany temat) oraz elementy refleksji i informacji zwrotnej. Nauczyciel powinien zadbać o to, aby po zakończonej pracy uczeń otrzymał feedback. Może to być samodzielna ocena, wzajemna ocena między uczniami lub komentarz nauczyciela. Karty pracy powinny być dostosowane do poziomu i możliwości ucznia. Jasne, zrozumiałe i precyzyjne instrukcje spowodują, że uczniowie będą mogli pracować samodzielnie bez ciągłej potrzeby pytania nauczyciela o wyjaśnienia.

Fot. 5/5a/5b/5c

Ważną rolę w Planie Daltońskim odgrywają instrukcje czynnościowe. Jest to narzędzie, które pełni rolę przewodnika dla uczniów w realizacji ich zadań. Możemy je stosować na każdym etapie edukacji i na każdym przedmiocie. Instrukcje czynnościowe mogą mieć różną formę – tekstową lub graficzną, mogą zawierać infografikę, symbole, wizualizacje. Moim zdaniem w klasach IV – VIII więcej korzyści daje stosowanie instrukcji tekstowych (z pojedynczymi elementami infografiki, symbolami). Dzięki temu uczniowie skupiają się nie tylko na wykonywaniu zadania zgodnie z instrukcją, ale również ćwiczą umiejętność czytania ze zrozumieniem. Instrukcje czynnościowe wspomagają proces uczenia się, pomagają uczniom w samodzielnym wykonywaniu zadań i rozwijaniu umiejętności samodzielnego myślenia oraz

rozwiązywania problemów. Instrukcje powinny być jasne i konkretne, aby uczniowie dokładnie wiedzieli, co mają zrobić. Zadania podzielone na kolejne kroki umożliwiają łatwe śledzenie procesu i realizowanie poszczególnych etapów. Dobrze jest uwzględnić element refleksji i samooceny, które pomagają uczniom w rozwijaniu umiejętności samodzielnego uczenia się i krytycznego myślenia.

Fot. 6/6a/6b/6c/6d

Jednym z kluczowych elementów Planu Daltonskiego jest współpraca. Nauczyciel powinien zadbać, aby uczniowie regularnie pracowali w parach do współpracy wybieranych – w zależności od sytuacji, raz na tydzień, danego dnia bądź na daną lekcję. Wybór par może odbywać się losowo, na podstawie umiejętności lub preferencji uczniów. Praca w parze lub zespole przynosi wiele korzyści. Uczniowie uczą się, jak skutecznie komunikować się z partnerem, dzielić się pomysłami i słuchać innych. Mogą również uczyć się od siebie nawzajem, co może być szczególnie korzystne w sytuacjach, gdy jeden uczeń jest bardziej doświadczony w danym temacie. Nauczyciel monitoruje pracę par, udziela wsparcia i wskazówek tam, gdzie jest to potrzebne, ale jednocześnie pozwala uczniom na samodzielność.

Fot. 7/7a/7b

Powszechną praktyką związaną z implementacją idei Planu Daltonskiego, którą możemy wdrażać na lekcjach każdego przedmiotu, jest wybór ekspertów. Jest to strategia, która polega na wyznaczeniu uczniów do pełnienia roli specjalistów w określonych dziedzinach. Eksperci wspierają swoich rówieśników w nauce, dzieląc się swoją wiedzą i umiejętnościami. Ekspertów można wybierać w różnorodny sposób, np. obserwując uczniów podczas lekcji, wykonywania zadań, aby zidentyfikować ich mocne strony i obszary, w których się wyróżniają. Drugim sposobem jest przeprowadzenie quizów lub testów sprawdzających umiejętności w różnych dziedzinach, aby obiektywnie ocenić, którzy uczniowie mają najwyższe kompetencje w danym obszarze. Uczniowie mogą również sami określić swoje mocne strony i obszary, w których czują się ekspertami. Nauczyciel powinien wyjaśnić uczniom, czym jest rola eksperta, jakie są jej cele i jakie korzyści mogą z niej wynikać. Praca ekspertów powinna być regularnie monitorowana. System ekspertów przynosi wiele korzyści. Przede wszystkim wspiera rozwój samodzielności, odpowiedzialności i umiejętności współpracy. Dodatkowo stwarza nauczycielowi możliwość skupienia uwagi na uczniach, którzy potrzebują największego wsparcia. Podczas gdy eksperci pomagają kolegom w bieżących zadaniach, nauczyciel może poświęcić czas osobom, które potrzebują jego pomocy.

Godnym polecenia, popularnym i łatwym w użyciu narzędziem związanym z Planem Daltonskim, który doskonale sprawdza się na każdym etapie edukacji i na każdym przedmiocie, jest sygnalizator. Pomaga on w organizacji pracy – porządkuje przebieg zajęć, i w efektywnym zarządzaniu czasem. Kolor czerwony oznacza pracę samodzielną. Jest to czas, kiedy uczeń sam (ewentualnie korzystając z dostępnych pomocy dydaktycznych np. podręcznik, notatka, instrukcja itp.) próbuje wykonać zadanie. Kolor żółty oznacza współpracę z partnerem, parą do współpracy, ekspertem. Uczniowie mogą współpracować, wzajemnie sobie pomagać, tłumaczyć niejasności. Kolor zielony sygnalizuje pracę z całym zespołem klasowym. Wtedy uczniowie wymieniają się informacjami, spostrzeżeniami, wnioskami. Prezentują również efekty swojej pracy. Uczniowie bardzo szybko wdrażają się w ten system pracy i organizacji zajęć. Już po kilku lekcjach zasady te stają się normą i nie wymagają dodatkowych instrukcji, wyjaśnień. Doskonałym narzędziem, które nauczyciel może w tym celu wykorzystywać w swojej codziennej pracy jest

aplikacja *classroomscreen*. Sygnalizator i zegar znajdują się on również na wyposażeniu monitorów i tablic interaktywnych.

Fot. 8/8a/8b

Kolejnym elementem, który doskonale sprawdza się podczas 45 minutowej jednostki lekcyjnej jest praca na stacjach. Jest to efektywna metoda, która uczy samodzielności, współpracy i aktywnego uczenia się. Uczniowie przechodzą przez stanowiska - stacje tematyczne, wykonując zadania i projekty w małych grupach lub indywidualnie. Każda stacja ma inne zadania i cele. Od nauczyciela zależy, czy uczeń powinien zrealizować cele i zadania na każdej ze stacji, czy może wybrać niektóre z nich. W nauczaniu zintegrowanym poszczególne stacje mogą zawierać różnorodne tematy, które będą obejmować różne dziedziny wiedzy i umiejętności, np. matematyka, nauki przyrodnicze, czytanie, pisanie, sztuka, technologia. W przypadku pojedynczej jednostki lekcyjnej danego przedmiotu, poszczególne stacje mogą na przykład zawierać zadania o różnym stopniu trudności, różnej formie. Stosując tę metodę należy pamiętać o starannym zaplanowaniu stacji, jasnych instrukcjach (na każdej ze stacji), efektywnym zarządzaniu czasem oraz ciągłym monitorowaniu pracy uczniów, a także wspieraniu ich.

Fot. 9/9a/9aa/9b

Czy długo trzeba czekać na efekty?

Moi uczniowie bardzo szybko wdrożyli się w system pracy zgodny z ideą Planu Daltonskiego. Systematyczne i częste stosowanie poszczególnych elementów (przynajmniej jednego na każdej lekcji) spowodowało, że bez względu na możliwości i ograniczenia, stali się oni czynnymi uczestnikami procesu edukacyjnego. Potrafią dokonywać wyborów, zarządzać czasem i planować swoją pracę. Chętnie i aktywnie uczestniczą w zajęciach, wymieniają się doświadczeniami, wspierają się i współpracują. Współpraca i ocena pracy kolegów sprzyja rozwojowi ich umiejętności społecznych i krytycznego myślenia. Dokonują autorefleksji, co pomaga im lepiej zrozumieć swoje mocne i słabe strony. Są samodzielni i potrafią i korzystać z dostępnych, często przygotowanych przez siebie, pomocy dydaktycznych, notatek, materiałów. Możliwość dokonywania wyboru (np. zadania, sposobu, czy terminu jego wykonania) wpływa na widoczny wzrost ich motywacji, zaangażowania i odpowiedzialności. A są to kompetencje kluczowe w dalszej edukacji i życiu zawodowym.

Fot. 10/10a/10b/10c/ 10d/10e

Najlepszym podsumowaniem i zaproszeniem do wdrażania elementów Planu Daltonskiego w codziennej pracy z uczniem będą słowa Konfucjusza *“Tell me and I will forget, show me and I may remember; involve me and I will understand.”* („Powiedz mi, a zapomnę. Pokaż, a zapamiętam. Pozwól mi zrobić, a zrozumieć.”).

Aleksandra Ślabiak